

K. NOREL

De slag op de Zuiderzee

Er zijn opmerkelijke parallellen te vinden in twee jaartallen in onze vaderlandsche geschiedenis, die precies honderd jaar van elkander verwijderd liggen. We bedoelen 1573 en 1673. 1673 was het jaar van uitredding, dat op het rampjaar 1672 volgde. Willem III joeg de Franschen uit Holland en Michiel de Ruyter versloeg de Engelsch-Fransche vloeten. Op even wondere wijze heeft 1573 verlossing gebracht uit de hand van Alva. Wij kennen de historie. Alva ondernam zijn wraaktocht om den opstand van 1572 in bloed te smoren. Zutphen en Naarden werden uitgemoord. Haarlem belegerd en ingenomen. Noord en Zuid waren daarmee van elkaar gescheiden en het scheen een kleinigheid voor den ijzeren hertog om eerst het Noorden en daarna het Zuiden te verslaan. Don Frederik sloeg het beleg voor Alkmaar in de stellige verwachting dat stadje snel te nemen en daarna Hoorn en Enkhuizen te bemachtigen. Wanneer die drie steden onderworpen waren, zou de opstand in het Noorden zijn gedempt. Doch voor Alkmaars wal heeft Alva's zoon het hoofd gestoten. Van Alkmaar is de victorie begonnen. Geen Nederlander, die dat niet weet!

Niet zóó bekend is de slag op de Zuiderzee. En toch is ook deze overwaard om in de herinnering bewaard te blijven. Ten eerste omdat dé overwinning bij dit treffen niet minder dan Alkmaar's victorie tot het welslagen van den vrijheidsstrijd heeft bijgedragen, en in de tweede plaats omdat het de eerste zeeslag was, dien de Nederlanders ooit geleverd hebben.

De eerste zeeslag van een Nederlandsche vloot Dat wil niet zeggen dat de Nederlanders te voren nooit op zee gevochten hadden. Onze koopvaarders en ook de schepen van de groote visscherij waren menigmaal door zeeropvers belaagd geworden en bij het afslaan van die kapers hadden de Hollandsche zeelui terdege leeren vechten. En de

Zuiderzee was tevoren menigmaal tooneel van feilen strijd. Maar dat was altijd strijd geweest van Nederlanders onderling. In de woelige jaren in het begin der zestiende eeuw, vóór Karel V orde en rust in deze gewesten had gebracht, hebben Gelderschen en Westfriezen elkander op de Zuiderzee menigmaal in het haar gezeten en Groote Pier, de Friesche hoofdman, heeft dikwijls strooptochten gehouden onder de koopvaarders van Amsterdam en van de Hollandsche watersteden. In 1673 was dat anders. De slag op de Zuiderzee was een episode in onzen vrijheidsstrijd tegen de Spaansche onderdrukkers. Meen niet dat wij in 1573 een voortreffelijke vloot in zee brachten. Een eerste klas oorlogsmarine hadden wij pas honderd jaar later, onder Admiraal De Ruyter. Zelfs Heemskerk en Tromp hebben zich nog dikwijls moeten redden met koopvaarders, inderhaast voor den oorlog ingericht een vloot van hulpkruisers zouden wij zeggen. Maar de scheepsmacht, die Cornelis Dircks van Monnikendam tegen den Graaf van Bossu heeft aangevoerd kon daarbij nog niet verleken worden.

Buizen en staalevers, smakken en kubbooten, wellicht een enkele karveel daartusschen: ziedaar de vloot van het Geuzenvolk. Enkhuizen en Hoorn hadden een aantal schepen een weinig voor den oorlog ingericht, maar de meeste vischschuiten zijn zoo van het vischwant in den strijd gegaan en vele koopvaarders togen onvoorbereid ten oorlog. Slechts enkele kartouwen waren op de schepen gezet, voor het overige moest men zich redden met licht geschut, bestaande uit gotelingen en bassen. Vuurroeren en donderbussen had men niet eens overvloedig. Alleen van enterdreggen en bijlen was de vloot redelijk voorzien. Doch wat er haperde aan uitrusting en wapens werd goed gemaakt door zeemanschap en aanvalsgesest. Een jaar

waren de Westfriezen bevrijd geweest van het Spaansche juk; ze wilden er nooit meer onder!

Op den 3den October zijn de vloten voor het eerst „aan malkanderen" geraakt. De Geuzen wilden aanstonds enteren, maar de Spaansche vloot liet het er niet toe komen. Zij gaf, beter bezeild en zwaarder bewapend, de voorkeur aan een artilleriegevecht boven handgemeen. Zelf leed zij weinig van het zwak geschut der Westfriezen en haar kanonnen maakten op de Geuzenscheepen heel wat stuk. Slechts in twee gevallen zijn dien dag de Geuzen er in geslaagd hun enterdreggen op een Spaansch boord te gooien, maar beide schepen moesten weer prijsgegeven worden, toen de vijand met groote macht opdaagde tot ontzet.

Het werd een onbeslist gevecht, gevolgd door doelloos laveeren en verlijeren, acht dagen lang. De Geuzenvloot zat in het Hoornsche Hop aan lager wal en Bossu tastte haar niet aan. Op 11 October was de wind; om. De Geuzen konden varen en Admiraal Cornelis Dircks besloot te varen. Hij voer hoewel hij op den morgen van den aanval van Sonoy, stadhouder van den Prins voor Westfriesland en het Noorderkwartier, bevel kreeg om te wachten op versterking van de Watergeuzen. Dircks was een eigengereid, maar een dapper en bekwaam aanvoerder. En het heeft hem niet berouwd dat hij het bevel van zijn chef verwaarloosd heeft.

De Spanjaarden wilden hun tactiek van 3 October — zeilen en schieten — herhalen. Doch ditmaal lukte het hun niet. De Geuzen enterden. Als taaie fretten omzwermden de kleine scheepjes van de Geuzen de groote van hun vijand. Hun dreggen beten vast in de boorden van de zware Spaansche schepen. Als katten klommen de onzen op de hooge dekken en daar is een wreed en bloedig handgemeen ontstaan. Dircks zelf greep het schip van Bossu aan, dat — „als om den Nederlanderen den oorsprongk des oorlogs te verwijten", zegt een oude Kroniek — den naam van Inquisitie droeg. Op dit schip heeft de bekende Jan Haring van Hoorn zijn heldenstuk volbracht. Hij klom den grooten mast van het Admiraalsschip in en haalde Bossu's vlag naar beneden. Het stuk heeft den jonkman het leven gekost. Een Spaansche kogel heeft hem

uit den mast gehaald. Maar het verdwijnen van hun vlag heeft de Spanjaarden in verwarring gebracht. En de aanval op de Inquisitie werd met kracht doorgezet. Nadat Dircks aan stuurboord had geënterd heeft Hopman Pieter Bak van Hoorn het Spaansche admiraals-schip aan bakboord aangevallen. Hopman Jacob Trijntjens van Enkhuizen greep van voren aan en Hopman Boer van Schellinkhout bij het roer. Maar deze laatste had slechts een open boot en de Spanjaarden wierpen geweldig met vuurpotten en ander tuig. Hij moest los laten. De drie andere schepen hielden echter vast, en al strijdend zijn de schepen afgedreven en is Bossu's zware bodem onder Nek aan den grond geraakt.

De andere Westfriezen weerden zich even kranig. Twee groote koningsschepen werden in den grond geboord; een schip met leef tocht en een jacht veroverd; vijf vijanden werden op het Enkhuizer zand gejaagd. Het overschot der Spaansche vloot nam de wijk naar Amsterdam. Alleen de Inquisitie vocht nog. Ofschoon gestrand en op het einde door een groote overmacht besprongen, hield Bossu acht-entwintig uren vol. Toen gaf hij zich tenslotte over. Het lijfsbehoud, voor zijn soldaten en de grafelijke gevangenis, voor zichzelf bedongen, heeft Cornelis Dircks zijn dapperen tegenstander graag verleend.

Een poortje in Hoorn draagt nog het opschrift: hier zat Bossu gevangen, en in het Stadhuis van Enkhuizen wordt Bossu's zwaard nog steeds bewaard. De beteekenis van dezen slag was zoo groot omdat de Zuiderzee destijds de vaarweg van de Nederlandsche Koopvaardij was. Na de zege op Bossu waren de Geuzen volkomen meester van den handel. Zij snoerden alle scheepvaart op het Spaansch gebleven Amsterdam af. De Westfriesche Watersteden — Enkhuizen vooraan — namen de rol van Amsterdam over. Veel Amsterdamsche kooplieden hebben zich na 1573 te Enkhuizen gevestigd. Zes jaar lang — van 1572 tot 1578 — is Amsterdam een doode stad geweest en borrelde het van leven te Enkhuizen. En als Amsterdam nog langer den Spaanschen kant gehouden had, wie weet of dan niet Enkhuizen blijvend de plaats had ingenomen, die Amsterdam in onze historie heeft vervuld.

Doch de Amsterdammers hebben tijdig eieren voor hun geld gekozen. In 1578 verklaarde hun stad zich voor den Prins en toen was de vaart op hun haven weer vrij.

Door den slag op de Zuiderzee zijn handel en scheepvaart aan de Spaansche macht onttrokken en onder controle van Prins Willem I gebracht. En daarmee was de zenuw van Hollands kracht in den tachtigjarigen oorlog in Nederlandsche handen.